

Cīņa par tiesībām uz kompensāciju par zaudējumiem, kas nodarīti ar prettiesisku VID lēmumu

Cerība bija pavisam tuvu: Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments apstiprina, ka VID ir pienākums izmaksāt kompensāciju par no aprites izslēgto naudu

Šā gada 1. februārī Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departaments pieņēma spriedumu (lietas Nr. A42935209), ar kuru ir atzītas nodokļu maksātāju tiesības saņemt kompensāciju no valsts par naudas līdzekļiem, kas ir bijuši valsts rīcībā, kamēr nodokļu maksātājs ir tiesājies ar VID par tā lēmuma atcelšanu.

Konkrētajā lietā kāda fiziskā persona bija trīs gadus tiesājusies ar VID par VID lēmuma, ar kuru šai personai bija uzlikts par pienākumu samaksāt PVN un soda naudu, atcelšanu. Ar Augstākās tiesas spriedumu VID lēmums tika atcelts, un VID atmaksāja fiziskajai personai valsts budžetā iemaksāto PVN un soda naudu.

Tomēr fiziskā persona vēlējās saņemt no VID arī mantiskos zaudējumus 20703,28 latu un kompensāciju par morālo kaitējumu 2000 latu apmērā, kas radušies atceltā VID lēmuma dēļ. Tā kā VID šo fiziskās personas lūgumu neapmierināja, fiziskā persona vērsās tiesā ar jaunu pieteikumu pret VID.

Izskatot fiziskās personas pieteikumu, Administratīvā rajona tiesa uzlika par pienākumu VID tikai atvainoties šai personai, uzskatot, ka sākotnējā situācija ir pilnībā atjaunota, jo PVN un soda nauda personai ir atmaksāta. Tiesa arī uzskatīja, ka fiziskā persona nav pierādījusi zaudējumu apmēru, bet kompensācija par morālo kaitējumu nav izmaksājama, jo nav konstatēts būtisks morāls kaitējums. Administratīvā apgabaltiesa pievienojās Administratīvās rajona tiesas spriedumam.

Tikai Augstākā tiesa, pamatojoties uz likuma "Par nodokļiem un nodevām" 19. panta pirmo daļu un 28. panta pirmo daļu, nosprieda, ka nodokļu maksātājam ir tiesības saņemt kompensāciju par laiku, kamēr tā līdzekļi bija izslēgti no aprites nepareiza VID lēmuma dēļ.

Likuma "Par nodokļiem un nodevām" 19. panta pirmā daļa (dzēsta ar grozījumiem, kas stājas spēkā 10.04.2013.) noteica, ka zaudējumus, arī no aprites izslēgtās naudas radītos zaudējumus, kas fiziskajai vai juridiskajai personai radušies nodokļu administrācijas prettiesiskas rīcības vai kļūdas dēļ, atlīdzina attiecīgi no valsts budžeta un pašvaldību budžetiem, turklāt atmaksājamā summa tiek palielināta par summu, kas vienāda ar pusi no šā likuma 29. panta otrajā daļā noteiktās nokavējuma naudas.

Ievērojot minēto, Augstākā tiesa norādīja, ka atbilstoši likuma "Par nodokļiem un nodevām" 19. panta pir-

majai daļai, 28. panta pirmajai daļai un 29. panta otrajai daļai nodokļu administrācijas atbildība aptver arī nodokļu maksātāja no aprites izslēgtās naudas radīto zaudējumu atlīdzināšanu, kas tiek atlīdzināti, nepareizi piedzīto nodokļu summu palielinot par 0,025 procentiem par katru nokavēto dienu jeb mazliet vairāk kā 9% gadā.

Tiesa secināja, ka tādejādi likumdevējs centies atlīdzināt tos zaudējumus, kas rodas personai, ja tā nevar izmantot sev piederošus naudas līdzekļus. Turklāt privātpersonai arī nav nepieciešams īpaši vēl kā pierādīt, ka tās naudas līdzekļi ir zaudējuši kādu vērtības daļu, kamēr nauda prettiesiski atradusies pie citas personas.

Diemžēl Augstākā tiesa nevis pati izlēma lietu pēc būtības, bet nodeva lietu jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai.

Likumdevējs glābj budžetu: grozījumi likumā "Par nodokļiem un nodevām"

Pavisam drīz pēc iepriekš aprakstītā Augstākās tiesas sprieduma pieņemšanas ar 14.03.2013. grozījumiem, kas stājas spēkā 10.04.2013., likumā "Par nodokļiem un nodevām" ir dzēsts 19. pants, kas tieši paredzēja nodokļu administrācijas atbildību par no aprites izslēgtās nodokļu maksātāja naudas radīto zaudējumu atlīdzināšanu.

Minēto likuma grozījumu anotācija satur dīvainu apgalvojumu par to, ka "(..)uz šo brīdi [pirms grozījumu spēkā stāšanās] pastāv divi tiesiskie regulējumi, kas paredz zaudējumu kompensāciju. Lai gan no tiesību normu piemērošanas principiem izriet, ka likums "Par nodokļiem un nodevām" šajā gadījumā nosaka speciālo zaudējumu atlīdzināšanas regulējumu, taču tajā pašā laikā tas nenosaka ne kaitējuma veidus, ne tā segšanas pamatu, ne kārtību, kādā sedz atlīdzinājumu par privātpersonai nodarīto zaudējumu, tādejādi secināms, ka tā ir vispārēja tiesību norma, kas turklāt vēl arī nedarbojas." Manuprāt, likuma "Par nodokļiem un nodevām" 19. panta pirmā daļa un 28. panta otrā daļa ļoti skaidri noteica, kādos gadījumos, kādā apmērā un termiņā ir jāizmaksā atlīdzība nodokļu maksātājiem. Līdz ar to šīs normas ir vērtējamas kā speciālās tiesību normas iepretim Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma normām. Nav saprotams arī, kāpēc ir izdarīts secinājums, ka 19. panta pirmā daļa nedarbojas.

**Sandija
Novicka,**
zvērīnāta
advokāte,
zvērīnātu
advokātu
birojs
**Raidla Lejiņš
& Norcou**

Tālāk anotācijā ir norādīts:

“Jāņem vērā, ka, tā kā administratīvajās tiesās ir ilgi lietu izskatīšanas termiņi, tad nokavējuma nauda, kas noteikta saskaņā ar likuma “Par nodokļiem un nodevām” 19. pantu, var pārsniegt Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 13. panta trešajā daļā noteiktos ierobežojumus mantisko zaudējumu atlīdzinājuma noteikšanai. Tādējādi minētā panta izslēgšanas gadījumā tiktu sasniegts taisnīgāks rezultāts – nodokļu maksātājam saglabātos tiesības prasīt atlīdzinājumu nodokļu administrācijas prettiesiskas rīcības vai prettiesiska administratīvā akta rezultātā un vienlaikus pastāvētu likumdevēja noteiktie ierobežojumi izmaksājamā atlīdzinājuma apmēram. No Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta paustajām atziņām izriet, ka pieteicēja pienākums ir pierādīt jebkādu zaudējumu faktisko esamību un valsts pienākums kompensēt tikai pierādītos zaudējumus, nevis iespējamo atrauto peļņu.”

Tiesības nokavētas: Administratīvās apgabaltiesas spriedums

Administratīvā apgabaltiesa spriedumu taisa 24.05.2013. un pamana, ka likums “Par nodokļiem un nodevām” ir grozīts, un secina, ka tai ir jāpiemēro likuma normas, kas ir spēkā sprieduma taisīšanas brīdī. Administratīvā apgabaltiesa likuma grozījumu anotācijā nesaredz nekādas aplamības un no anotācijas izsecina, ka likumdevēja mērķis ir bijis noteikt, ka turpmāk arī nodokļu maksātājiem izmaksājamās atlīdzības apmēru un izmaksāšanas kārtību regulēs Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums, kas uzliek par pienākumu privātpersonai pierādīt zaudējumu apmēru un nosaka ierobežojumus zaudējumu apmēram.

Likuma “Par nodokļiem un nodevām” 28. panta pirmā daļa Administratīvās apgabaltiesas spriedumā netiek pieminēta.

Tālāk jau Administratīvā apgabaltiesa secina, ka pieteicējs valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā noteiktajā kārtībā nav pierādījis tam nodarītos zaudējumus, tātad tam nekāda kompensācija nepienākas.

Quo vadis: visas cerības atkal uz Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamentu

No publiski pieejamās informācijas redzams, ka nodokļu maksātājs ir iesniedzis kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas spriedumu. Līdz ar to jau kopumā nodokļu maksātājs ir bijis spiests tiesāties ar VID šīs vienas lietas ietvaros teju sešus gadus. Trīs bija nepieciešami, lai panāktu prettiesiska VID lēmuma atcelšanu, un nu jau vēl gandrīz trīs gadi ir pagājuši cīņā par zaudējumu atlīdzību. Vai zaudējumu atlīdzināšanu izdosies panākt? Gribas ticēt uz pozitīvu Augstākās tiesas spriedumu. Ne tikai tāpēc, ka tas būtu vienkārši taisnīgi, bet arī tādēļ, ka to paredz tiesību akti.

EST spriedumi

2011. gada 12. maija spriedumā lietā *Enel Maritsa Iztok 3AD* (C-107/10) Eiropas Savienības tiesa (EST) norādīja, ka no PVN neitralitātes principa izriet, ka nodokļu maksātājam nav pilnībā vai daļēji jāuzņemas nodokļa nasta, ja nodokļu administrācija laikus neatmaksā PVN. ▶

RAIDLA LEJIŅŠ & NORCOUS

MEKLĒJAM TEVI-

ZINOŠU UN PĀRLIECINĀTU ZVĒRINĀTU ADVOKĀTU(-I) / ZVĒRINĀTA ADVOKĀTA PALĪGU(-DZI) / JURISTU(-I)

ZAB RAIDLA LEJIŅŠ & NORCOUS – viens no vadošajiem Latvijas advokātu birojiem, aicina savai komandai pievienoties pieredzējušus tiesību speciālistus.

Ja Tev ir:

- Tiesību maģistra grāds
- Pieredze banku un finanšu tiesībās, tiesvedībā vai intelektuālā īpašuma jomā
- Teicamas mutiskas un rakstiskas latviešu, angļu un krievu valodas zināšanas

Mēs gaidām Tavu CV un motivētu pieteikumu uz e-pasta adresi rln@rln.lv līdz 2013. gada 13. decembrim.

► Nodokļu iestādēm ir tiesības pagarināt PVN atmaksāšanas termiņu, lai veiktu auditu, bet nodokļu maksātājam ir tiesības saņemt kavējuma procentus šādu pagarinājumu laikā, lai kompensētu slogu, kas radīts nodokļu maksātājam.

No minētā izriet, ka nodokļu maksātājiem ir tiesības saņemt kompensāciju par valsts budžetā nepamatoti iekasētajiem nodokļu maksājumiem par visu tiesāšanās laiku.

Vēl tiešāk un skaidrāk EST to ir pateikusi 2013. gada 18. aprīlī lietā C-565/11, norādot, ka no pastāvīgās judikatūras izriet, ka tiesības uz nodokļu, kas dalībvalstī iekasēti pretēji ES tiesībām, atmaksu ir šādus nodokļus aizliedzošās ES tiesību normās personām paredzēto tiesību sekas un papildinājums. Dalībvalstij tāpēc principā ir jāatmaksā nodokļi, kas iekasēti, pārkāpjot ES tiesības. Turklāt jāatgādina: ja dalībvalsts iekasē nodokļus, pārkāpjot ES tiesību normas, attiecīgajām personām ir tiesības ne tikai uz prettiesiski iekasētā nodokļa atmaksu, bet arī uz šajā valstī tiešā sakarā ar šo nodokli samaksāto summu vai tās ieturēto summu atmaksu. Tas ietver arī tos zaudējumus, ko rada nespēja rīkoties ar naudas summu priekšlaicīgas nodokļa samaksas dēļ.

ES tiesības diemžēl neregulē zaudējumu atlīdzināšanas kārtību un apmēru. Tomēr no EST judikatūras, pirmkārt, izriet tas, ka nacionālajos likumos noteiktā kārtība nevar būt tāda, kas padarītu šo tiesību uz zaudējumu atlīdzināšanu praktiski neiespējamu vai pārāk grūtu.

Otrkārt, EST ir norādījusi, ka zaudējumu apmērs ir atkarīgs nepamatoti iekasētās nodokļu summas nepieņemamas ilguma (t.i., laiks no nepamatoti aprēķinātā nodokļu maksājuma samaksāšanas dienas līdz tā atmaksas dienai). Šo apsvērumu dēļ EST lietā C-565/11 par ES tiesībām neatbilstošām atzina Rumānijas tiesību normas, kuras paredzēja maksāt procentus tikai par laiku no brīža, kad nodokļu maksātājs ir vērsies ar iesniegumu nodokļu administrācijā par nepamatoti iekasētā nodokļa atmaksu.

Spēkā esošajā likuma "Par nodokļiem un nodevām" redakcijā paredzētā kompensācija

Likuma "Par nodokļiem un nodevām" 28. panta pirmā daļa noteic:

"Nodokļu administrācijas nepareizi piedzīto maksājumu summas jāatmaksā atpakaļ nodokļu maksātājam 15 dienu laikā no tās dienas, kad nodokļu administrācija vai tiesa pieņēmusi lēmumu, ka maksājums piedzīts nepareizi. Atmaksājāmās summas palielina par pusi no šā likuma 29. panta otrajā daļā noteiktās nokavējuma naudas, bet gadījumos, kad nepareizi piedzītās maksājumu summas nav atmaksātas 15 dienu laikā, atpakaļ atmaksājāmās summas palielina par šā likuma 29. panta otrajā daļā noteikto nokavējuma naudu, aprēķinot to no nepareizi piedzītās maksājumu summas par katru nokavēto dienu, un tās tiek izmaksātas no tā budžeta līdzekļiem, kurā ieskaitīta nepareizi piedzītā summa."

Tātad likums "Par nodokļiem un nodevām" skaidri paredz pienākumu maksāt kompensāciju nodokļu maksātājam gadījumos, kad nodokļu administrācija ir nepareizi piedzinusi nodokļu maksājumus. Šādā gadījumā nepareizi piedzītā maksājuma summa ir jāatmaksā,

palielinot to par 0,025 procentiem par katru dienu jeb mazliet vairāk nekā 9% gadā.

Lai arī 28. pantā ir noteikta valsts atbildība par nepareizi "piedzītiem" nodokļu maksājumiem, nebūtu pareizi šo normu attiecināt tikai uz maksājumiem, kurus nodokļu administrācija ir piedzinusi bezstrīdus kārtībā, bet neattiecināt to uz summām, kuras nodokļu maksātājs brīvprātīgi piespiedu kārtā samaksājis, pamatojoties uz VID nodokļu audita rezultātā pieņemto lēmumu, vai summām, par kurām VID samazinājis no nodokļu maksātājam no budžeta atmaksājāmās summas.

Tas, ka likuma "Par nodokļiem un nodevām" 28. panta pirmā daļa ir interpretējama tā, lai tā aptvertu ne tikai bezstrīdus kārtībā piedzītos nodokļu maksājumus, bet arī maksājumus, kurus nodokļu maksātāji samaksājuši, pamatojoties uz VID nodokļu revīzijas rezultātā pieņemtiem lēmumiem, izriet no augstāk minētajiem EST spriedumiem. Pretējā gadījumā Latvijas nodokļu maksātājiem netiktu nodrošinātas efektīvas tiesības uz zaudējumu atlīdzināšanu par nepareizi iekasētiem nodokļiem.

Tiesas pienākumam, lemjot par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, vērtēt spēkā esošās tiesību normas ir izņēmumi

Publiskajās tiesībās jaunā tiesību norma parasti ir piemērojama tiem apstākļiem, kas radušies pirms, bet turpinās pēc jaunās tiesību normas spēkā stāšanās (ievadītiem jeb turpinātiem apstākļiem), citiem vārdiem sakot, jaunajai tiesību normai ir tūlītējs spēks (sk., piemēram, Senāta 2005. gada 11. janvāra sprieduma lietā Nr. SKA-13 11. punktu, 2006. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. SKA-23 13. punktu un 2006. gada 16. maija sprieduma lietā Nr. SKA-168 16. punktu).

Ja persona prasa labvēlīga administratīvā akta izdošanu un tiesību norma, kas iestādei bija jāpiemēro iesnieguma iesniegšanas brīdī, lietas izskatīšanas laikā tiesā vairs nav spēkā, tiesai ir jāpaskaidro, kāpēc šī tiesību norma attiecīgajā gadījumā vēl joprojām ir piemērojama. Proti, kaut arī, lemjot par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, tiesai parasti jāvērtē spēkā esošā tiesību norma, šim principam ir izņēmumi (sk., piemēram, Senāta 2007. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. SKA-431/2007 14. punktu).

No Latvijas Republikas Satversmes 1. pantā ietvertā demokrātiskās republikas jēdziena izriet valsts pienākums savā darbībā ievērot tiesiskas valsts pamatprincipus, tostarp tiesiskās paļāvības principu. Tomēr tiesiskās paļāvības princips neizslēdz valsts iespēju grozīt pastāvošo tiesisko regulējumu. Grozot tiesisko regulējumu, valstij ir jāņem vērā tās tiesības, uz kuru saglabāšanu vai īstenošanu personai var būt izveidojusies paļāvība. Tiesiskās paļāvības princips prasa, lai valsts, mainot normatīvo regulējumu, ievērotu saprātīgu līdzsvaru starp personas paļāvību un tām interesēm, kuru nodrošināšanas labad regulējums tiek mainīts (sk. Satversmes tiesas 2010. gada 6. decembra sprieduma lietā Nr. 2010-25-01 4. punktu).

Ievērojot minēto, domāju, ka Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta rīcībā ir gana daudz "ieroču", lai nodrošinātu taisnīgu un tiesisku rezultātu šajā lietā. B J P